

Filmové adaptace literárních děl (Národní filmový archiv)

Podobně jako ostatní národní kinematografie i česká už od počátků své existence intenzivně čerpala náměty i scénáře z domácí literatury. Nejprve to byla díla převážně lehčích žánrů, ale o to více populární mezi početným čtenářstvem. Postupem času, s vývojem filmové řeči, troufala si česká kinematografie i na předlohy umělecky náročnější. Druhou polovinu šedesátých let minulého století pak lze považovat za výjimečné období symbiózy v tvůrčím úsilí spisovatelů a filmařů. Svět literatury a svět filmu se budou i nadále dotýkat, více či méně prolínat, inspirovat i zklamávat...

Následující výběr nabízí devět filmů z let 1941–1971, které byly natočeny podle děl české literatury.

Všechny filmy jsou k dispozici v digitální podobě a za zvýhodněné půjčovné. V případě zájmu kontaktujte pracovníky kina Střelnice na telefonu 384 497 473 nebo e-mailem (strelnice@jh.cz).

Zvýhodněná cena půjčovného ČR

DCP 1 250 Kč (formát pro kina)

BD, DVD 1 000 Kč

Jan Cimbur / 1941 / DCP, blu-ray / 87 min.

režie / František Čáp

předloha / Jindřich Šimon Baar / román Jan Cimbur / 1908

hrají / Gustav Nezval, Jiřina Štěpničková, Vilém Pfeiffer, Jaroslav Průcha

Vesnické drama, nechvalně známé pro svou bezprecedentní antisemitskou scénu, v níž vesničané vyhánějí bezúhonného židovského hostinského, aby mu nemuseli zaplatit dluhy za své dřívější útraty, je příběhem poctivého, pracovitého a dobrosrdečného sedláka, kterého si všichni v okolí vážili. Baarův román jako oživení selských tradic a myšlení s hlavní postavou příkladného hospodáře filmově zpracoval režisér František Čáp, jenž rok předtím natočil Babičku podle knihy Boženy Němcové.

Král Šumavy / 1959 / DCP, blu-ray / 93 min.

režie / Karel Kachyňa

předloha / Rudolf Kalčík / román Král Šumavy / 1960

hrají / Radovan Lukavský, Jiří Vala, Jiřina Švorcová, Jaroslav Marvan

Léto 1948, Šumava, nekonečné husté lesy, životu nebezpečné močály. Neprostupná hranice mezi komunistickým Československem a kapitalistickým západním

Německem. Kriminální drama Král Šumavy je soubojem mezi příslušníky pohraniční stráže a tajemným převaděčem, který jediný zná bezpečnou cestu přes močály. Vizualně podmanivý, baladicky laděný příběh o pomstě nezapírá ideologicky „správný“ pohled na drsnou službu strážců hranic. Autor námětu i scénáře, Rudolf Kalčík, až po natočení filmu zpracoval Krále Šumavy do podoby románu, který se dočkal mnoha vydání a byl přeložen do devíti jazyků.

...a patý jezdec je Strach / 1964 / DVD / 98 min.

režie / Zbyněk Brynych

předloha / Hana Bělohradská / novela Bez krásy a bez límce / 1962

hrají / Miroslav Macháček, Olga Scheinpflugová, Jiří Adamíra, Josef Vinklář

Jedno z nejocetňovaných děl Zbyňka Brynych představuje snahu filmařů československé nové vlny změnit jednostranný pohled na období nacistické okupace. Komorní expresionistické drama je příběhem židovského lékaře, který se v tísnivé atmosféře druhé heydrichiády snaží dostat svým morálním imperativům. Docent Braun je neokázalý hrdina, jenž v sobě nachází sílu vzdorovat bezmoci, ponížení i svému nejnebezpečnějšímu nepříteli – strachu... V možnosti pomoci zraněnému příslušníkovi odboje nachází Braun i příležitost pomstít se nenáviděnému režimu. Pud sebezáchovy a strach ve všech možných podobách ovšem deformují charakteru těch, kteří by mu mohli pomoci – jeho sousedů ze žižkovského činžáku.

Romance pro křídlovku / 1966 / DVD / 82 min.

režie / Otakar Vávra

předloha / František Hrubín / poema Romance pro křídlovku / 1962

hrají / Jaromír Hanzlík, Július Vašek, Zuzana Cigánová, Štefan Kvietik

Trojice snímků, spojených se jménem básníka Františka Hrubína, má ve filmografii Otakara Vávry výjimečné místo. Režisér ve filmech Srpnová neděle (1960), Zlatá reneta (1965) a Romance pro křídlovku (1966) předznamenal a vstřebal umělecké snahy československé nové vlny. Romance pro křídlovku, film-báseň vynikající svou lyrickou optikou, zachycuje nečekané setkání dvou mužů, kteří se před třemi desetiletími stali soky v lásce, kterou v nich vzbudila půvabná dívka od kolotočů – šestnáctiletá Terina.

Spalovač mrtvol / 1968 / DCP, blu-ray / 96 min.

režie / Juraj Herz

předloha / Ladislav Fuks / román Spalovač mrtvol / 1967

hrají / Rudolf Hrušínský, Vlasta Chramostová, Jana Stehnová, Miloš Vognič

Temně absurdní příběh patří k těm spisovatelovým dílům, která v šedesátých letech reflektovala téma židovství a obecněji odcizení v násilnické realitě v žánru

psychologické grotesky. Hlavní postavou vyprávění je vzorný zaměstnanec krematoria Karel Kopfrkingl, jenž miluje svou práci i svou rodinu natolik, že mu obojí splyne a rozhodne se manželku a obě děti láskyplně a profesionálně zlikvidovat. Kopfrkinglova tchyně je totiž neárijského původu a „ubohá“ rodina nemá podle nové ideologie právo na existenci. Vliv na proměnu laskavého, svědomitého muže v psychopatického vraha má ideologie nastupujícího nacismu – a paradoxně i bytostně mírumilovná, ale zcela chybně pochopená buddhistická filozofie.

Žert / 1968 / DCP, blu-ray / 77 min.

režie / Jaromil Jireš

předloha / Milan Kundera / román Žert / 1967

hrají / Josef Somr, Jana Dítětová, Luděk Munzar, Jaroslava Obermeirová

Spisovatel Milan Kundera se do historie československé nové vlny vepsal adaptací dvou svých děl: filmem Já truchlivý Bůh (1969), který byl inspirován jeho povídkou ze sbírky Směšné lásky, a přepisem svého prvního románu Žert. Ten posloužil jako předloha filmové tragikomedii Jaromila Jireše. Žert se vrací k tématu stalinistických represí, jejichž obětí se na počátku padesátých let stal hrdina vyprávění, Ludvík Jahn, jenž ještě jako student poslal spolužačce pohlednici s recesistickým textem, kvůli čemuž byl vyhozen z vysoké školy i ze strany. Skončil v Pomocných technických praporech, ve vojenském vězení a na tři roky i v dolech... Ludvík se po letech vrací do rodného moravského městečka, aby se pomstil bývalému spolužákovi a příteli Zemánkovi, který se nejvíc zasloužil o jeho zničený život.

Kladivo na čarodějnice / 1969 / DCP, blu-ray / 103 min.

režie / Otakar Vávra

předloha / Václav Kaplický / román Kladivo na čarodějnice / 1963

hrají / Elo Romančík, Vladimír Šmeral, Soňa Valentová, Josef Kemr

Středověké soudní procesy s čarodějnicemi posloužily v roce 1963 jako námět ke knize Václava Kaplického, podle které napsali Otakar Vávra a Ester Krumbachová scénář stejnojmenného historického dramatu. Renomovaný režisér a výjimečná kostýmní výtvarnice se však inspirovali i dochovanými soudními zápisy z čarodějnických procesů z let 1678–1695. Název si kniha i film vypůjčily od středověkého manuálu k potírání čarodějnictví Malleus maleficium (1486). Děj filmu se sice soustřeďuje na osudy osob, skutečně obžalovaných v čarodějnických procesech, současně však vědomě reflektuje politické procesy z padesátých let s Miladou Horákovou a Rudolfem Slánským, jejichž podrobnosti začaly vycházet v šedesátých letech najevo.

Valerie a týden divů / 1970 / DCP, blu-ray / 73 min.

režie / Jaromil Jireš

předloha / Vítězslav Nezval / román Valerie a týden divů / 1945

hrají / Jaroslava Schallerová, Helena Anýžová, Petr Kopřiva, Jiří Prýmek

„Černý román“ Vítězslava Nezvala Valérie a týden divů převedl Jaromil Jireš do podoby poetického hororu pro dospělé, jenž se stal jedním z posledních „svobodných“ titulů československé nové vlny. Významný podíl na výsledku má i spoluautorka scénáře, kostýmní výtvarnice Ester Krumbachová. Protagonistkou vyprávění koncipovaného jako snová feérie je třináctiletá (v románu sedmnáctiletá) dívka, jejíž poklidný život po boku přísné babičky se změní v podivuhodné, nebezpečné dobrodružství. Touha odhalit tajemství vlastního původu zavede Valerii do fantazijního světa obývaného postavami, jejichž statut je unikavý a vychází stejně tak z reality jako z dívčiných úzkostí a přání.

Petrolejové lampy / 1971 / DVD / 101 min.

režie / Juraj Herz

předloha / Jaroslav Havlíček / román Petrolejové lampy / 1944

hrají / Petr Čepek, Iva Janžurová, Marie Rosůlková, Ota Sklenčka

Díla spisovatele Jaroslava Havlíčka inspirovala české filmaře hned několikrát. Zpravidla vznikl film, ve kterém se spojila kvalita předlohy s osobností příslušného filmaře, ať už jde o Barboru Hlavsovou (1942) Martina Friče, Prokletí domu Hajnů (1988) Jiřího Svobody nebo Helimadoe (1992) Jaromila Jireše. Zřejmě nejznámější havlíčkovskou adaptací však zůstává psychologické drama Petrolejové lampy. Jeho předlohou je stejnojmenný román, který poprvé vyšel v roce 1935 pod názvem Vyprahlé touhy a v přepracované podobě se dočkal vydání v roce 1944. Režisér Juraj Herz pojal svůj film jako expresivní svědectví o zmaržené ženské touze. Hrdinkou příběhu z počátku 20. století je bohatá třicetiletá Štěpa Kiliánová, jež kvůli své svobodomyšlnosti v maloměstském prostředí jen obtížně hledá ženicha na své společenské úrovni.